

sorok legfontosabb életrajzi adatait is összeállította. Igen hasznos a földrajzi mutató is, amely segít a latin városnevek azonosításában. Itt azonban néhány kommentárt nem értünk, pl. Lapis Ruber = Vöröskő. Castrum erat (?) in comitatu Pozsony; Olmuca-Olmucium, Olmütz. Civ. in Austria (?).

V. Kovács Sándor

Szigetvári emlékkönyv Szigetvár 1566. évi ostromának 400. évfordulójára. Szerk.: Ruzsás Lajos. Bp. 1966. Akadémiai K. 402 l. (Az MTA Dunántúli Tudományos Intézete. Értekezések 1966.)

A nemzetközi összefogás, mely Szigetvár 1566. évi ostrománál oly megdöbbentően elmaradt, most, a szigeti veszedelem 400. évfordulóján szépen megvalósult a tudomány területén. Magyar, osztrák, csehszlovák és török historikusok szerencsés együttműködése nyomán jött létre a *Szigetvári emlékkönyv* c. tanulmánykötet, a Dunántúli Tudományos Intézet égisze alatt, Ruzsás Lajos szerkesztésében. Bár az egyes tanulmányok módszere, tudományos értéke más és más, a gyűjtemény egésze arról győz meg bennünket, hogy nem szokványos átlag-megemlékezést kaptunk, hanem átgondoltan szerkesztett, a kérdést több ponton előrevivő, értékes könyvet, mely alkalmas arra, hogy XVI. századi történeti kutatásunkat megtermékenyítse, sőt egyes pontokon a „végléggesség” igényével fogalmazza meg az eredményeket.

Az első fejezetet Benda Kálmán élethű Zrínyi-portréja, Gökbilgin, Tayyib isztambuli egyetemi tanár Szolimán 1566. évi hadjáratainak előzményeivel foglalkozó dolgozata és Bende Lajosnak a szigeti ostrom eseménytörténetét minden eddiginél alaposabb hely- és forrásismeret alapján feldolgozó izgalmas tanulmánya alkotja. Az egykorú elbeszélő források nyomán eddig is tudtuk, hogy a török terjeszkedés a termelőerők mily nagyarányú pusztulását eredményezte. Mennyivel konkrétabb és lesújtóbb azonban az a kép, mely a Magyarország honvédelmi harcának jelentősége címmel összefoglalt tanulmányok gondos, aprólékos, egzakt elemzéseiből élénk táru: Reuter Camillo a török hődólság emlékeit nyomozza baranyai helynevekben, Káldy-Nagy Gyula roppant munkával egy XVI. századi baranyai török adólistrom feldolgozását adja, T. Mérey Klára Somogy megye Szigetvár eleste utáni pusztulását írja le, Ruzsás Lajos a XVI–XVII. századi dunántúli városfejlődés problémáit elemzi. Eredményeik bővebb elemzést érdemelnének, de céltunk csupán az, hogy az irodalomtörténészek figyelmét felhívjuk, a mélyebb analízis köteleességét átengedjük az illetékes szakembereknek.

Wagner, Georg, a salzburgi Egyetemes-történeti Intézet munkatársa *II. Miksa, a bécsi udvar és Sziget ostroma* c. tanulmánya elismeréssel szól Zrínyi Miklós hősiességéről, kiemeli nagy történeti jelentőségét, árnyalt képet ad Miksa győri táboráról és egyértelműen elítéli, katonailag alapvetően hibásnak tartja Szigetvár elestének tétlen szemlélését. Horáček, Cyril, a Csehszlovák Tudományos Akadémia Keleti Intézetének munkatársa a csehek álláspontját világítja meg a törökellenes hadjárat megítélésével kapcsolatban. (Általában elleneztek, mert igen költséges volt.)

Leggazdagabb az anyaga az utolsó *Szigetvár emléke* c. fejezetnek. Wazulik Margit arról ad alapos áttekintést, hogyan reagált az egykorú történetírás a szigeti eseményekre. Tóth István finom, egyéni megfigyelésekben gazdag összefoglalása, *A szigeti hős atakja a magyar irodalomban*, a legizgalmasabb az irodalomtörténészek számára, de hasonlóan sok indítást nyerhetünk Cennerné Wilhelmb Gizella *A Zrínyi-család törökellenes harcai a XVI–XVII. század képzőművészetében* és Sonkoly István: *Zrínyi atakja zeneirodalomunkban* c. tanulmányaiból. A kötetet Babics Andrásné gondos Szigetvári Zrínyi Miklós-bibliográfiája zárja le.

Tarnóc Márton

Lippay János: Posoni kert. Bécs, 1664. Utószó: Somos András és Ormos Imre. Bp. 1966. Akadémiai K. [695] l.

„A magyar nyelvű kertészeti szakirodalom kezdetének” tekinthető munkát hasonló kiadásban az MTA Agrártudományok Osztályának támogatásával abból az alkalomból jelentette meg az Akadémiai Kiadó, hogy a könyv 300 esztendővel ezelőtt látott először napvilágot. Nem lehet kifogásolnunk a kiadásnak azt a filológiai pontatlanságát, hogy az *Aiánlo Levél* és *Az kegyelmes olvasóhoz* (!) szülő előszók, melyek eredetileg a II. könyv előtt álltak, most az egész mű elejére — logikus helyükre kerültek. A hasonló kiadás viszont nem számolhatta fel a rengeteg sajtóhibát (oldalanként átlag 1–2), mely az olvasónak lépten-nyomon bosszúságot okoz.

Lippay könyvének a kertészeti szakirodalomban való jelentőségét a kiadványt kísérő Utószó írói kellően értékelik és méltatják. De ha rövid tanulmányukban felsorolják a XVII. századi nevezetesebb angol és francia kertészeti tárgyú munkákat, a magyar elődök is kissé nagyobb figyelmet érdemeltek volna. Meg kellett volna említeniök Melius *Herbarium*-át (Köszvár 1578.), Péchy Lukácsnak *A keresztyen Szvekcnek tisztességes koszoriai*-t. Ugyan mindketten elsősorban orvosi és gyógyászati okokból fordultak

a botanika felé, de bizonyos mérvű növényismertetést is adtak. Említeniök kellett volna Beythe István növénytani érdeklődését, legfőbbképpen azonban Lippay kortársának, Nadányi Jánosnak *Kerti dolgoknak le-írása* című, négy könyvből álló Mizald-fordítását, mely ugyan nyomtatásban csak 1669-ben jelent meg, de Apafi Mihály feleségének, Bornemissza Annának parancsára már 1666-ban nyomdakészen állott. Kétségtelen, hogy Lippay *Calendarium oeconomicum*-ja és *Pozsoni kert*-je eredetibb, önállóbb alkotás, hatásuk is nagyobb volt (Nadányi könyve mindössze 75 példányban nyert kibocsátást), de nem lehet vitatni, hogy Nadányinak éppoly érdemei vannak a növénytermesztésben és a kertészetben használatos fogalmak magyar nyelven való visszaadásának terén, mint Lippaynak.

De éppen Nadányi könyve azt is mutatja, hogy a kertészeti ismeretek iránti érdeklődés a XVII. század közepe táján nagyobb volt, mint azt az Utószó írói gondolják. Mint ahogyan nem csupán Lippay György pozsonyi kertjének utánzásaként keletkeztek Magyarországon más főúri és főpapi kertek. A töröktől nem sújtott magyarországi és erdélyi területeken virágzó kertészkedésről, kertkultúráról az egykorú levelekben a XVI. századtól kezdve bőven olvashatunk. (Vö. Takáts Sándor: *Kertjeink a XVII. század első felében*. BpSz 1915 (163.) 161–88.) Főként az erdélyi fejedelmek uradalmainak kertjeiről (Gyulafehérvár, Radnót, Kisfalud, Fogaras, Örményes, Porumbák, Sárospatak) olvashatunk sokat. I. Rákóczi György portán járó követvei virággyökeket és virágmagvakat hoznak Konstantinápolyból, de Lórántffy Zsuzsanna pl. németalföldi nárciszokat és tulipánokat is beszerzett – Lippay Györgyvel egy időben, sőt őt megelőzve. Az adatok főleg veteményes és gyümölcsös kertekről szólnak, de emlegetnek fákkal körülvett virágtáblákat, kerten átfolyó, tavak sorozatát képező csatornás patakokat. A levelekben szereplő sokfajta virágviz felett virágkultuszt feltételez. A sárospataki Gombos-kertben pedig Lórántffy Zsuzsanna szintén termelt déligyümölcsöket. De a pozsonyi „nádor” kertét megelőzőleg Széchy Máriaának Déván levő lugasos, valamint Tasnádon levő veteményes és virágos kertjéről is tudunk.

Irodalomtörténetileg Lippay János könyve egyszerű, mint barokk alkotás, másrészt széles körben gyakorolt hatása miatt jelentős. Az általa részletesen bemutatott pozsonyi kert, melyről Lippay György remek rajzai külön füzetkékben is megjelentek (négynek a reprodukcióját lásd a kiadvány Utószavában!), elemeiben az itáliai reneszánsz kertekre emlékeztet, létrehozója mégis a barokk ember pompaszeregete. Lippay barokk látásmódját pedig semmi sem zavarja. „Egy megyéjü Országnak” tartja az egeket és a kerteket,

egybecimosódik a föld az éggel. Emberekből virágok, nárcissus, hyacinthus támad; „a'kik csillagok voltak az égben, alá-szálván a' földre, virágokká lettek ez földön. Mivel a'ki Stella ex Jacob, és Stella matutina; Jácóbtól Származo és hajnali csillag vala a' megtestesült Ige; ... mezei virág, Gyöngy virág, és Jerichoban plántaltatott rosáva lett ... Viszontak, a'kik ez földen menyeyi szentséggel és ártatlansággal tündöklöttek, virágokká lettek.” Tipikusan barokk szemlélet. De költői feldolgozásban tíz évvel Lippay előtt olvashatjuk Borsáti Ferenc váradí tanár *Metamorphosis ... Sigismundi Rákóczi* (Várad 1656) című barokk remekében.

Borsáti Lippay munkája nem illethette, valószínűleg Lippay mit sem tudott Borsáti-ról. Mindkettőjük barokk vonásai a kor ízléséből és látásmódjából fakadtak, mint ahogy Lippay könyvét a kortársak igénye és ízlése hozta létre.

Varga Imre

Süle Sándor: *A keszthelyi Georgikon. 1797–1848*. Bp. 1967. Akadémiai K. 245 l.

Rövid idő leforgása alatt két agrártörténeti tárgyú, de a XIX. század első felének számos más, lényeges problémáját, így az irodalmat is érintő monográfiát bocsátott közre Süle Sándor. 1964-ben jelent meg a magyar agrártudomány egyik úttörőjéről, egyben nyelvészről és lapszerkesztőről: *Kiszántói Pethe Ferenc*ről szóló könyve. A két monográfiát összekapcsolja a tárgyalt kor azonosságán kívül az a körülmény is, hogy Pethe Ferenc egy időben tanára, majd vezetője volt a keszthelyi Georgikonnak. A *Keszthelyi Georgikon 1797–1848* újabb nagy és sikeres vállalkozása a szerzőnek. Megírta a Festetics György által alapított első európai agrár-felsőoktatási intézmény történetét, sokoldalúan vizsgálva, elemezve az iskola szerepét a magyar mezőgazdaság kapitalizálódásának előmozdításában. — Köztudomású, hogy a Georgikont – az 1817–1819-ig terjedő időszakban megrendezett Helikoni Ünnepek által – az irodalomhoz is fűzték szálak. A 245 oldalas monografia 11 oldalon foglalkozik ezek ismertetésével, jellemzésével, értékelésével. Ez a számbeli arány pontos tükrö a szerző véleményének, melyet így fogalmaz: „Az ünnepek részleteinek ismertetése nem feladatunk, irodalomtörténetünk talán jelentőségénél is többet foglalkozott vele. Irodalmi köztudatunk ellenére inkább csak arra mutatunk rá, hogy az irodalom nem középonti helyen szerepelt.” Adatokkal bizonyítja, hogy a Helikon Ünnepek a nyilvános vizsgákból fejlődtek ki, mezőgazdasági szakmai és tudományos ülések, a tangazdaság meglátogatása is részei voltak programjának.